

Zuborné Sallai Márta

Szakszerű vagy szakrendszerű?

Kedves Kollégák!

Szakszerű vagy szakrendszerű? Igazán nem mondhatjuk, hogy a közoktatás utóbbi két évtizede unalmas állóvíz lett volna. Megéltünk – és írtunk – újabb és újabb tanterveket, kipróbáltunk izgalmas és újnak látszó módszertani divatokat, alkalmazkodtunk 8 + 4, 6 + 6, 4 + 8 évfolyamos modellekhez, rendszeresen változó felvételi elvárásokhoz, mérésekhez, az egyre dagadó adminisztrációhoz, az iskolák pénztelenségéhez. Felismertük és követni próbáljuk a társadalmi és technikai változásokat, hiszen mi valóban naponta szembesülünk azzal, hogy másféle gyerekeket és másként kell tanítani, mint húsz évvel ezelőtt.

Amikor néhány éve megfogalmazódott a nem szakrendszerű oktatás bevezetésének a terve az 5–6. évfolyamokon, mindannyian abban bízunk, hogy a jogszabály még finomodik, és a bevezetés során valóban a szakmai szempontok fognak érvényesülni. (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy például a felhasználható hagyományos tantárgyi órakeretek esetében történt is változtatás.) Világos, hogy a jogszabály válaszkísérlet a nemzetközi felmérésekben tapasztalt lemaradásainkra, de mi, pedagógusok, akik éppen az érintett korosztállyal dolgozunk, a nem szakrendszerű oktatás bevezetésében egyelőre – némi enyhítéssel – leginkább csak a bakikat látjuk.

A két legalapvetőbb kérdés az, hogy az „új rendszerben” kik és mit tanítanak az 5. osztályosoknak. Lássuk a „kik oldalt”. Az általános iskolák adottságait ismerve nem életszerű, hogy szinte „egytanítós” rendszerben működjenek ezek az osztályok. A tanítók egy része ódzkodik ettől a korosztálytól, sőt az 5. osztályos tananyagtól is, nem beszélve a számukra előírt szakkollégiumi végzettségről. Marad tehát a kötelező minimális húsz százalékban történő bevezetés, ebben az esetben az eddigi szaktanároknak jogosultságot kell(ett) szerezniük ennek a korosztálynak a további tanításához.

Személyes sérelmem – de sokan vagyunk hasonló helyzetben –, hogy 120 órás továbbképzést kellett elvégezni ahhoz, hogy továbbra is értsek azokhoz a gyerekekhez, akiket huszonöt éve tanítok! Nem a módszertani továbbképzéssel van problémám, hiszen ilyenekre önként, rendszeresen jártam eddig is, hanem azzal, hogy a több évtizedes gyakorlatom az 5–6. évfolyamon nem ér annyit, mint egy szakkollégiumon vagy tanfolyamon szerzett papír. (Természetesen elvégeztem az előírt tanfolyamot, és kaptam is új és jó ötleteket, de tudjuk, tapasztaljuk, hogy a továbbképzéseket igen különböző szellemi befektetéssel szervezik és végzik. Már minimális teljesítménnyel, részvétellel is majdnem mindenki kaphat bizonyítványt, aki a tandíjat befizette. Megjegyzem, hogy sok iskolában a kollégáknak maguknak kellett a tanfolyam költségeinek egy részét kifizetniük, hogy megtarthassák állásukat.)

Mi történt abban az esetben, ha a kollégák nem kaptak időben észbe, vagy mégsem fogadták el hasonló tanfolyami képzettségüket? Több iskolában is alkalmazott öszvér megoldás: a magyar (vagy más tantárgyi) órák egy részét nem a szakos tanár tartja, hanem egy arra „jogosult” kolléga. De hogyan és mit csinál (fejleszt, gyakorol) a másik kolléga a maga néhány órájában? Az egyik csak új anyagot tanít, a másik csak gyakorol? Mennyire lehetnek eredményesek ezek a „csak”-órák? A fejlesztés akkor hatékony, ha folyamatos, ha minden órán jelen van, és a fejlesztéshez is szükségesek megfelelő háttérismeretek. Ki értékeli, osztályoz ezekben a „kéttanítós” osztályokban? A gyerekeket hogyan érinti, hogy nem kevesebb, hanem még több pedagógussal tanulnak?

A minisztérium honlapján a témához kapcsolódó *Gyakori kérdések* rovatban olvasom, hogy „a tanítói munkában, a tanulásszervezés követelménye az egyéni foglalkoztatás mellett a páros munka, a differenciált csoportmunka, a tanulók részére a visszajelzés folyamatos megszervezése...” Miért lenne ez csak a tanítói munkára jellemző? A kiemelendő területek, például a kommunikációs képesség, a tanulási technikák, az önálló ismeretszerzés, a szociális kompetencia fejlesztése eddig is napi munkánk meghatározói voltak a szakrendszerű oktatás keretei között is. Az eredményesen tanító magyartanár kollégák eddig is ezekre az alapképességekre figyeltek, nem a nyelvtani ismeretek sulykolására. Igaz, a nyelvtani ismereteket is meg kell tanítani, hiszen részben erre épül az idegen nyelvek tanulása, és segítségükkel anyanyelvi szövegeket is jobban tudnak a gyerekek érteni és értelmezni. De e kényes ponton, a szövegértés fejlesztésében – mivel a szövegértés a beszédtanulással kezdődik – nemcsak az iskolának, hanem a szülőknek, az óvodáknak, sőt a médiának is megkerülhetetlen a felelőssége. (A szülőséghez nem kell jogosultság, tanfolyami papír...)

Az előzőekben bemutatott két megoldás mellett vagy ezekkel kombinálva lehetőség van a nem szakrendszerű oktatásra fordítandó órakeretet tömbösítve vagy – ahogy az aktuális divat diktálja – projektekben lebonyolítani. Nincs új a nap alatt, hiszen mindig is végeztünk hasonló tevékenységeket, csak akkor nem projektnek hívtuk, és nem írtuk mellé a tanmenetünkben, hogy hányféle alapkompenciát fejlesztünk vele – de fejlesztettünk! Persze ebben az esetben a szervezés a legnehezebb, mert a projektnek áldozatul eshet nemcsak az órarend, hanem más, a nem szakrendszerűben nem érintett szakóra is.

A lelkes és megújulásra kész pedagógusok örömmel vágnak bele az új projektekbe, de sokszor csak a józan belátásukon múlik, hogy az új képzési forma bevezetése miatt milyen, jobb sorsra érdemes témák (esetleg a hagyományos műveltség alapjai) esnek áldozatul. (Például biztosan remekül szórakoznak hetekig a gyerekek egy Csillagok háborúja projekten, de én szeretném azt hinni, hogy az iskolának még van hagyományos érték közvetítő funkciója is; tehát továbbra is szívesebben báboztatok a János vitézből vagy játszom „grundosat” – legfeljebb projektnek fogom nevezni.)

És itt jutottunk el a legfontosabb kérdésig: mit tanítsunk a nem szakrendszerű oktatásban?

A kerettanterv A variánsa az érintett évfolyamokon az órakeret körülbelül 50%-ának felhasználásával a tantárgyak helyett új tudás- és képességterületeket jelöl ki. A területek tartalmi többé-kevésbé lefedik a korábbi tantárgyakból tanulható ismereteket, de praktikus szemlélettel újrastrukturálják, életközeli is teszik őket, sok időszűréssel kiegészítve. Persze az óraszámok nem nőnek, tehát a hagyományos tartalmakra kevesebb idő marad. Nem is értem, hogy ehhez a szemlélethez hogyan illeszkedik a minisztérium által javasolt kerettantervben például az 5. évfolyamon az *ikon*, *index*, *szimbólum*, *kontextus* vagy a *költő* és *lírai beszélő* fogalma, hiszen ezek jóval magasabb absztraháló gondolkodást igényelnek.

A legmeglepőbb számomra a minisztérium honlapján olvasható kerettantervben a 6. évfolyamnál szereplő tartalom: „Szövegek feldolgozása a szavak mondatbeli funkciója alapján. A főbb mondatrészek elkülönítése és osztályozása. A mondatok leggyakoribb struktúráinak felismerése és modellezése. A szófajok és mondatrészek közötti összefüggések bemutatása” – mindez négy órában! No, ezt biztosan nem lehet ilyen időkeretben úgy megtanítani, hogy anyanyelvünk megfelelő, értő használatát, a legfontosabb kulcskompetenciát fejlesszük, legyen bár a neve kommunikáció. Ráadásul a mondatrészeket már jó ideje nem tanulják az alsó tagozatban, és nem véletlen, hogy ezt hónapokig tanítjuk a hetedik évfolyamon, ráadásul a gyerekek többségének gondolkodási szintje akkortájt érik meg erre.

Nem vállalkozom arra, hogy más tantárgyak „sérelmait” is számba vegyem, hiszen nyilván minden szaktanár a saját tárgyait félti. A kulcskompetenciák fejlesztésével, annak szükségességével – kollégáim nevében is mondhatom – teljes mértékben egyetértünk, de a nem szakrendszerűnek nevezett oktatási forma bevezetése a felső tagozatban ilyen keretek és tartalmak mellett igen sok kételyt ébreszt bennünk. Többek között érzésünk szerint ez inkább a 6 + 6-os iskolamodell támogatja, pedig a nemzetközi felmérésekben, a tizenhat évesek

között elért rossz eredményeink erősen összefüggenek az elit és átlagos iskolák túlzott elkülönülésével. A kiegyenlítődés, a felzárkóztatás nyilván sokkal könnyebb heterogén csoportokban, nem beszélve a szociális kompetencia szükségszerű fejlesztéséről. Tehát szívégyünk mindaz, ami a törvény elvi céljaiban megfogalmazódik, de a fejlődéshez vezető utat a mai magyar iskolákban kissé másként látjuk.

Régi igazság, hogy minden módszer – a tanítási módszer is – annyit ér, amennyit az alkalmazó pedagógus kihoz belőle. Meggyőződése, hogy felkészült, lelkiismeretes kollégáim nagy alapossággal, folyamatos megújulásra készen végzik dolgukat, és ennek például a szövegértési mérésekben is számszerűen kimutatható eredménye lesz. S mivel kompetenciák nincsenek (nem működhetnek) ismeretek nélkül, a fejlesztés tartósan csak tudás- és értékközvetítéshez kapcsolódva mehet végbe. Bízom tehát a kollégáimban, és abban, hogy a (freudi elszólással?) sokak által *nem szakszerűnek* hívott oktatási forma *nem szakrendszerű* volta ellenére *szakszerű* lesz.

Budapest, 2008. október 10.

Zuborné Sallai Márta
iskolai és kerületi munkaközösség-vezető

Zuborné Sallai, Márta: Professional or subject-based?

Az írás szerzőjéről

Zuborné Sallai Márta
Kós Károly Általános Iskola, Budapest, Magyarország
kosiskola[kukac]hdsnet.hu